

“ ”
*Horrenbeste
erromantizatu
dugunez auzia,
ez gara kontziente
espetxeak sor
ditzakeen ondorioez*

Eztizen Artola Iturrate

Heldu da eguna: espetxetik aterako dute lhintzaren aita. Une horixe du irekiera Eztizen Artolaren (Bilbo, 1999) *Gurpilak* eleberriak (Txalaparta, 2024). Hortik egingo du atzera, aita bisitatzeko kartzelara egiten dituen joan-etorrietan haur motxiladuna hazten, egoeraz jabetzen ikus dezagun. Baita hortik aurrera ere, aita askatu arren, lhintzaren bizkarrak jarraituko baitu zama garraiatzen. Izango du aldean, bestalde, hura arinduko duen bidelagun eta irakaspenik ere.

 LEIRE VARGAS NIETO

 PELLO MAUDO HERRERO / ARGIA CC-BY-SA

aske
izan
arte

Irailaren hasieran eman zenuten liburua argitara, eta honezkero egin dizkizute hainbat elkarrizketa, idatzi dira hari lotutako erreportajeak, zutabeak... Hasteko, zorionak! Bestalde, nola ari zara bizitzen lana munduratzea?

Eskerrik asko! Nahiko zoroa izaten ari da. Ez nuen uste halako dimentsioa hartuko zuenik, izugarria izaten ari da. Pozik, uste dut. Urduri ere bai. Baina maitasun mezu pila bat jasotzen ari naiz, motxiladun haur nahikotxok idatzi didate... Orduan, polita izaten ari da.

Sentsazioa dut askok azken urteetan pixka bat ahaztuta genuen gai bat gogorarazi diguzula: presoena eta, zehazki, motxiladun umeena.

Horregatik erabaki nuen hau zela momentua: iruditzen zait, espetxeaz eta motxiladun umez aritzean, iraganean hitz egiten hasi garela bat-batean. Espainiako Estatuko sakabanaketa bukatu eta badirudi honezkero ez dagoela arazorik. Lasaitzen ari gara, zentzu negatiboan. Gaia berriz mahaigainean jarri nahi nuen, eta, horrekin batera, gogorazi oraindik Frantziako Estatuan dauden presoak ehunka kilometrora daudela eta haien seme-alabek jarraitzen dutela guk bizitakoa pairatzen.

Gainera, errelatoa beste ertz batzuetatik osatzen ari gara garaiotan. Ez naiz lehenengoa gizonen begiradatik aldenitzen: Miren Azkaratek atera zuen haur erbesteratuen inguruko testigantza-liburua, Lander Garroren *Gerra txikia, Zenbat lo* album ilustratua, Olatz Daño-beitiak bukatu berri duen tesia... Ez naiz igerileku hutsera bota; bide hori ere ireki didate beste batzuek.

Zer leku esango zenuke eman zaiela motxiladun umei euskaldunon errelato kolektiboan?

Esango nuke izan dela txikia, helduen begiradatik eraikia, eta pixka bat penazkoa, biktima paperari lotua. Ulergarria da, umeak oso izaki zaugarriak direlako eta egoera gordin baten aurrean daudenean bihotza uzkuratzen zaigulako. Baina oso eskasa izan da leku hori, eta orain arte beste batzuek eraikitakoa.

Horri erantzuteko asmoz ekin zenion lan honi?

Bai. Idazteko joera beti izan dut, baina inoiz ez nuen pentsatu honen inguruko nobela sortzen amaituko nuenik. Baina,

“ ”

Iruditzen zait, espetxeaz eta motxiladun umez aritzean, iraganean hitz egiten hasi garela bat-batean

sakabanaketa bukatzeaz zegoela, Madrildik gora egon zirenean Espainiako Estatuan zeuden preso guztiak, “ospatzearren” edo, komunikabide asko hasi ziren preso ohiei elkarrizketak egiten; oro har, preso ohi gizoni. Aitari ere egin zioten, eta galdetu zioten Puerto de Santamaríako espetxera (Cadiz, Andaluzia) zihoan autobusaren inguruan. Pentsatu nuen: “Hau zer da, broma bat? Autobus honetan ez dira preso ohiak egon, baizik eta senideak, lagunak, bikoteak, amak... Benetan honen inguruan ere gizon preso ohiei galdetu behar diezuela?”. Orduan, nolabaiteko haserreak eta kontzientzia feministak bultzatuta, testu bat idazten hasi nintzen. *Naiz*-en argitaratu zen iritzi-artikulu bat izaten bukatu zuen, eta pixka bat zihoan esatera nahikoa dela fokua gizon preso ohiei soilik emateaz. Horrekin batera, maitasun inkondizionalaren eslogana

zabaltzen ari zen hartan —“gure neskek onenak dira, Puertoraino etorri dira astebururo...”—, gogorazi nahi nuen baietz, txalotzekoa dela, baina ez zutela bakarrik maitasunagatik egin: hori ere militantzia politikoa zen. Eta, aldi berean, guztiz baldintzatuta: zeinek erabaki zezakeen benetan horrela jarraitu nahi zuen edo ez? Ezezkoa erabaki zutenekin zer egin dugu guk, mugimendu politiko bezala, nola tratatu ditugu? Izan zuen oihartzuna artikuluak, eta inguruko lagun feminista askok eskertu zidaten idatzi izana

Horrez gain, 2021eko gazte feministen Baterajotzean *Emakumea eta kartzela* tailerlean parte hartu nuen. Tailerren onorioetako bat izan zen falta zitzaigula beste begirada batzuei arreta jartzea, eta horrek bultzada eman zidan erantzuteko. Ertzetara jo eta, kontuan izanik badirela oraindik eta periferikoak diren ertz gehiago, bizipenek ematen zidaten aukera baliatuz, zerbait sortzeko.

Lanak elementu autobiografikoak badituela jakinik, erraza da irakurleak biluzte moduan jasotzea. Ez da egoera erraza, eta are gutxiago literatur plazara sarrera eman dizun lana izanik.

Liburua idazten hasi nintzenean ez neukan oso argi zertan ari nintzen, fikzioa izango ote zen, nobela... Baina laster

konturatu nintzen ez nuela neure bizipenetan zentratu nahi. Batetik, hainbeste motxiladun haur egonda herri honetan, pertsona bakarraren bizipenetan zentratzeak hutsune asko sortuko lizkiokelako kontakizunari. Eta bestetik, neure burua modu horretan erdigunean jartzeak beldur eszeniko pixka bat eragiten zidalako. Beraz, erabaki nuen inguruko lagun batzuen bizipenekin osatuko nuela eta, hala, baliatuko nuela hori guztia ariketa kolektibo bat egiteko, bai idazketa prozesuan, bai hemendik aurrera datorren guztian ere.

Horretarako, motxiladun haurrok kafe bueltan terapia pixka bat egiteko edo poteak hartzeko elkartu garenetan atera diren gertakari eta sentipen errepikatuei begiratu diet. Horiek bai edo bai sartu gura izan ditut. Haurtzaroko pasarte asko gogoratzen ez nituenez, amari galderak egitera jo dut, eta inguruko lagunei, bizitakoa oroitu edo, bestela, imajinatzeko. Irudikatze-ariketa izan da, pentsatuz nola jokatu genukeen bost urterekin espetxea zer zen ere jakin barik espetxera heltzean. Baita inguruko haurren jokabideei erreparatuta ere.

Askori zaigu ezaguna eleberriak jasotzen duen giroa, haur motxiladunon errealitatea hain hurbiletik bizi ez arren. Hirugarren pertsonan entzundakoari sakontasuna emateko aukera da.

Hori bilatu nahi nuen. Uste dut daukagula pixka bat mitifikatua espetxearen eragina, minimizatu egiten dugula. Horrenbeste erromantizatu dugunez auzia, ez gara benetan kontziente espetxeak sor ditzakeen ondorioez. Euskal Herrian oso ikerketa gutxi egin dira motxiladun haurren inguruan. Nik horren inguruan egin nuen Gradu Amaierako Lana, eta

ondorioetako bat zen espetxeak bere horretan izugarri baldintzatzen duela haurren garapena, hainbat arlotan. Eta jo dugunez hori nolabait lausotzera, ez dugu aztertu nolako trauma sor diezaiokeen horrek guztiak bizitza osoan zehar espetxea zentroan izan duen umeari,

“ ”

‘Gure preso’-tzat ditugunak etxeratzen ditugunean, gerta daiteke espetxea ahaztea gure mugimenduan

edo aita edo amarekin kalean bizi zen eta bat-batean gurasoa kendu dioten umeari, atxiloketan presente egon eta pistola zuzendu diotenari... Uste duguna baino arazo askoz gehiago sor ditzake egoerak, ez bakarrik haur motxiladunei, baizik eta edozein haurri zeinaren gurasoak espetxean dauden.

Irakurtzerakoan sentsazioa izan dut orokorrean begiratu izan diogula espetxearen alde “kuantifikagarriari”, errepikatu ditugula kilometro kopurua, orduak, gasolinan gastatutako dirua... eta falta izan zaigula horren atzean dauden inplikazio emozionalei begiratzea.

Horrek bi bide ditu. Batetik, orain arte

hamaika

Zure begirada
Gure begirada

zer zurruntasun mailarekin begiratu behar izan diogun egoerari. Emozioei zirikitutxo utziz gero, litekeena *krak* egitea delako. Orduan, eskola eraiki behar duzu, edo eraiki behar dizute; umeen inozentzia baliatuz disimulatu bizitzen ari zarena. Oskol handi horren ondorioz bukatu dugu sinesten, baita mugimendu bezala ere, presoa askatzen den egunean sufrimendua bukatzen dela. Nik erabaki nuen liburuan ez zela hor bukatuko kontakizuna, niri neuri askoz gehiago kostatu zitzaidalako aitaren etxeratze eta egokitzapen-prozesua aurrekoa baino.

Izan ere, jaiotzean tokatzen zaizun egoeran bizitzen ikasten duzu. Niretzako hori zen ohikoa, eta hori sostengatzeko badugu sare bat eraikia: fisikoki, bidaia egiten laguntzeko, ekonomikoki, sozialki, emozionalki inguru hurbilak babesten bazaitu... Eta gero, espetxetik ateratzen da senidea, eta dena da zoriona, errelatoaren arabera. Eta ez da egia. Zeren eta bat-batean helden zaitzu etxera aita bat edo ama bat apenas ezagutzen duzuna. Orokorrean, gainera, etxean bizitzen egon diren horien artean oso lotura bereziak sortu dira, amekin, aitona-amonekin... Zerbait partekatua pairatzean modu berezian elkar zaintzen ikasten duzu. Eta orain ikasi behar duzu pertsona berri horrekin bizitzen eta, gainera, beste pertsona horiekin daukazun lotura baldintzatuko du nola-bait. Horri ez diogu hitzik jarri oraindik. Niri asko kostatzen zait hitzetara ekaritzea, epaitua izan naizelako horregatik.

Ihintza haurra denean, egoera leuntzeko saiakeran, gezurra esaten diote espetxearen inguruan. Haurrei gezurra esateko ohitura orokortuak ez dirudi bidezkoa, baina, aldi berean, nola egin bizigarri bere horretan bidezkoa ez dena? Edonola ere, iruditzen zait gizarte moduan haurrak infantilizatzeko dugu joera agerikoa dela.

Bai, eta esango nuke gaur egun aldaketa bat nabaritzen dela gu motxiladun haur izan ginen garaiaren aldean. Nik inguruan ditudan kasuan, behintzat, ez diete esaten aita lanean dagoenik. Umeen garapen emozionalari, autonomiari eta halakoei horrenbesteko arreta ematen ari zaion garaian, ama eta amama askok –horiek baitira inguruan ditudanak– erabaki dute argiak izatea umeekin. Muga batzuekin, noski, elkarriketak ezin duelako agian nahi bezain sakona edo garatua izan.

“ ”

Gure mugimendu politikoan falta zitzaigun emakumeei aitortza egitea. Ez figura hauek idolo bilakatzeko, baizik eta birpentsatzeko zeri ematen diogun aitortza politikoa

Oso erabaki zaila iruditzen zait, izan ere, kartzelarekin datozen konnotazio negatiboen ondorioz, arazotsua da haurra egoeraz jakitun izatea. Ez baldin badago lagundua kartzelaren inguruko beste hausnarketa batzuekin, gaizkilearen hori daukagu buruan. Liburuan ageri den gatazka da: “Aita gaizkilea da, bihozgabea da... baina nola izan daiteke, ni hainbeste maite banau, eta amak hainbeste maite badu bera?”. Badago mito hori: kartzelan dauden guztiak gaiztoak direla eta merezi dutela hiltzea.

Liburuak pausuak ematen ditu Euskal Herrian zutabe handia den figura bat deseraikitzeke: eusko gudariarena. Nondik dator hori?

Bizipen propioetatik. Auzoan ikusi dudak, militantzia-espazioetan... Bestalde, haur motxiladun askori sortzen zaigu gurasoen ikuspegi horrekiko kontraesana. Txikitari, ez zaren kontziente sistema oso bat dagoela behartzen duena zure aita espetxean egotera, ez da erraza argi izatea bera ez dela horrela bizitzea erabakitzen ari. Uste dut askok sentitu dugula bi aurpegiko historia zela: bate-tik, hezi gaituztenen ezkutuko lana eta sostengu emozionala, orokorrean emakumeek egin, amek eta amonek; eta bestetik, etengabe ohoratzen ari ginen beste figura hori, ez zegoena gure etxetan, eta batzuetan ulertu izan duguna gure minaren erantzule gisa. Nahiz eta horrela izan ez, ume baten ikuspegitik hala uler daiteke.

Beste arlo batzuetan mugimendu feminista ari den moduan saiatzen hori

arrakalatzen, gure mugimendu politikoan falta zitzaigun emakume horiei aitortza egitea. Ez figura hauek idolo bilakatzeko, baizik eta birpentsatzeko zeri ematen diogun aitortza politiko, zer erabaki diren txalotzen ditugunak eta zeintzuk ez, eta, are, zeri kentzen diogun erabaki izaera bera. Izan ere, badirudi preso egon diren gizonen bikotekide emakumeei tokatu egin zaiela ama izatea. Eta badu hortik, ezin izan dietelako haien buruei permititu erabaki ahal izatea, kanpokoak neskak izan direnean. Eta, kontrara, zenbat emakume preso izan ditugu urteak eta urteak bis intimorik gabe?

Finean, ikusarazi gura nuen zer zen gure etxetan gertatu dena, zeinek sostengatu dituen gure bizitzak; barrukoek, zoritxarrez, ezin izan baitute egin.

Bikotekideak eta gurasoak bigarren planoan badaude, enegarrenean geratu diren horiek ere baditu lagun Ihintzak: Mirentxin kolektiboko gidariak, senide urrunagoak eta senide lagunak...

Nahi nuen drama absolututik ihes egin eta ez irudikatu ume bat bizitza zail-zaila daukana, super triste bizi dena, baldintza penagarrietan... Uste dudalako gutako asko ez garela horrela bizi izan, pixka bat faltua litzatekeela. Eta egon dira hainbeste figura lan egin dutenak guretzako hau guztia ahalik eta bizigarriena izan dadin, ze ezinbestekoa iruditzen baitzitzaidan aipatzea, esaterako, Mirentxineko gidariak. Adibidez, nire amak ez du gidatzen, eta beti izan dugu aukera bisitan joateko: aita Puerton zegoenean, autobusean; gero Mirentxinekin, edo lagunekin, senideekin... Ezinbestekoa iruditzen zitzaidan jende horri ere aitortza egitea, hori ere erabakia izan baita, politikoa. Emozionala bai, baina politikoa ere bada. Izugarriko antolakuntza-maila eduki dugu herri honetan elkartasun guzti hori antolatzeke.

Egia da kontakizunak baduela halako soiltasun bat: egoera bortitz eta mingarriak dira, eta sentipenek badute presentzia, baina narrazioa ez da haien baitan kateatuta geratzen. Nahita saihestu duzu hori?

Bai. Umearen ahotsak oso aukera polita eman dit horretarako: inozentziaren bidez arazoak pixka bat sinpletzeko eta umore pixka bat absurdoagoa sortzeko. Horretan Garazi Arrula editoreak lagundu dit pila bat. Gero, Ihintza hazten doan

heinean, gehiago sakontzen da arazoen eta hausnarketa politikoetan.

Bestalde, liburua heldu zenean eta distantziak irakurri nuenean goitik behera, duen intentsitateaz konturatu nintzen. Azkar irakurtzen da, idazkera nahiko arina baitu eta horrek eramaten egiten baitzaitu. Baina irakurri duzunen inguruan pentsatzen gelditzen zarenen, intentsitate emozionala, politiko... Izugarria da.

Lanaren egiturari dagokionez, aita espetxetik ateratzen den unetik abiatzen gara, gero atzera egiteko. Nondik dator erabaki hori?

Nahi nuen apurtu, aipatu dudan moduan, aita espetxetik ateratzen denean mina bukatzen delako kontakizunarekin. Une hori desmitifikatu nahi nuen, gaiaz hizketan haur motxiladun askok aipatu izan baitugu egunean bertan nahiko itota sentitu ginela, estresatuta. Zoriona baze goen, noski, baina unea bera desatsegin samarra izan zen askorentzat. Eta iruditzen zitzaidan izan zitekeela asmo-erakustaldi bat, lanak ekarriko zuen gorabehera emozional guztiena. Era berean,

hala fokutik kentzen da unea bera, eta aukera zabaltzen da aurrekoan eta ostekoan zentratzeko. Pasarte bat gehiago da, ez lanaren zentroa.

Kartzelak ezandarazteko aldarriak ixten du lana. Izan ere, Euskal Herriaren azken hamarkadetako historian pisu handia izan du espetxeak, baina ez da guri soilik dagokigun auzia.

Horrela bukatu nahi nuen, batetik, gogorarazteko gaur egun ere badaudela 97 haur, 62 adin txikiko guraso gabe hezten ari direnak. Aldarria egin nahi nuen, garaiotan beste fase politiko batean kokatzen ari garelako espetxea bera, baina uste dudalako oraindik ere urte asko falta direla amesgaiztoa buka dadin, eta badaudela pagaburu izango diren kide batzuk, asko pairatu beharko dutenak. Orduan, badauka beldur horretatik, ez ahazteko nahitik.

Basakeria hutsa da espetxea bere horretan. Sistema oso bat da pertsonak suntsitzeko, pertsona jakin batzuk. Ertzekoak. Eta aurreikus dezaket gure mugimenduan gerta daitekeela, "gure

preso"-tzat ditugunak etxeratzen ditugunean, espetxea ahaztea. Gure ingurua ez duenez hainbeste baldintzatuko, ahaztuko dugun borroka-eremua izan daitekeelakoan nago.

Guk, gainera, beste batzuk baino baldintza askoz hobeeekin egin ahal izan diogu aurre espetxeari. Larritasunik kendu gabe, baina sare oso bat egon da bisitan joateko jendea antolatzen, presoak ekonomikoki eta emozionalki sostengatzen... Badago espetxeari askoz egoera prekarioagoan aurre egin behar dionik, eta are gehiago haien haurrek. Eta horrekin batera, gainera, aurre egin behar diote espetxearen baitako estigmari. Guk ez bezala, inguru batzuetan behintzat. Estigma sozial hori haien larruan bizi dute: gurasoak lapurtzeagatik edo droga-kontuengatik badaude espetxean, gizartearen begietan, ikaskideen, irakasleen edo, are, senideen begietan, gurasoek merezi dute espetxean egotea. Ez da jendartean sor daitezkeen arazoei irtenbidea topatzeko tresna bat, baizik eta arazo horiek betikotzekoa, eta jende konkretu bat izkinaratzekoa. Tresna eraginkorra eta *brutala* da. ●